

Kənan Tacəddin oğlu Allahverdiyev,
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorantı
<https://orcid.org/0009-0005-2379-4725>
E-mail: kenan.allahverdi.0@gmail.com
[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(4\).168-173](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(4).168-173)

PEŞƏ TƏHSİLİ İXTİSASLARINDA ELEKTRON TƏHSİLİN İSTİFADƏSİ: MÖVCUD NƏZƏRİ YANAŞMALARIN SİSTEMLƏŞDİRİLMƏSİ

Kənan Tajəddin Allahverdiyev,
doctoral student in the program
of doctor of philosophy of the
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

USE OF E-LEARNING IN VOCATIONAL EDUCATION SPECIALTIES: SYSTEMATIZATION OF EXISTING THEORETICAL APPROACHES

Кянан Таджеддин оглы Аллаhverдиев,
докторант по программе доктора философии
Института Образования Азербайджанской Республики

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ОБУЧЕНИЯ В СПЕЦИАЛЬНОСТЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: СИСТЕМАТИЗАЦИЯ СУЩЕСТВУЮЩИХ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ

Xülasə. Peşə təhsili son dövrlərdə dünyanın gedişatına təsir göstərən geostrateji dəyişiklərin yol açdığı problemlərlə üzləşir. Müasir texnoloji inkişaf, dünyada iqtisadi gücün ölkələr arasında yenidən paylanması, şəhərlərin sürətlə genişlənməsi və demoqrafik dəyişiklər peşə təhsilinə əmək bazarının və cəmiyyətin ehtiyaclarına daha yaxşı cavab verməsi daha vacib hala gəlmişdir. Getdikcə daha geniş vüsət almaqda olan elektron təhsil peşə təhsili müəssisələrində tədris fəaliyyəti keyfiyyətinin yüksəldilməsində əhəmiyyətli bir yol kimi qəbul edilir. Bu haqda kifayət qədər tədqiqatların olmasına baxmayaraq, hələ də elektron təhsil vasitələrinin istifadəsi ilə öyrənmənin mənfi və müsbət cəhətləri arasında fikir ayrılıqları mövcuddur. Bundan başqa, aparılmış bəzi tədqiqatlar şirkətlərdə elektron təhsilə olan marağın getdikcə azaldığını göstərir. Peşə təhsili sahəsində elektron təhsilin təsirlərini nələrə yol açdığını öyrənmək və mənfi və müsbət cəhətlərini müəyyən edərək, ondan daha səmərəli istifadəni təmin etmək üçün müxtəlif ədəbiyyatları nəzərdən keçirdik. Mənbələri araşdırandan sonra belə bir nəticəyə gəldik ki, öyrənənlər və elektron təhsil təminatçıları üçün bu olduqca səmərəli bir üsuldur, sadəcə, riskləri minimuma endirmək üçün elektron və əyin təhsil formalarından hibrid formada istifadə edilə bilər və daha effektiv olması üçün e-təhsil üçün hazırlanmış konsepsiyalar inkişaf etdirilməlidir.

Açar sözlər: *Peşə təhsili, elektron təhsil, rəqəmsallaşma, onlayn öyrənmə, distant təhsil, təhsil texnologiyaları, e-təhsilin üstünlükləri, e-təhsilin çatışmazlıqları*

Abstract. Vocational education has recently been facing challenges caused by geostrategic changes that have affected the course of the world. Modern technological development, the redistribution of economic power among countries in the world, the rapid expansion of cities and demographic changes have made it more important for vocational education to better respond to the needs of the labor market and society. E-learning, which is becoming increasingly widespread, is considered an important way to improve the quality of teaching activities in vocational education institutions. Despite the lack of sufficient research on this topic, there are still disagreements about the negative and positive aspects of using e-learning tools and learning. In addition, some studies have shown that interest in e-learning in companies is gradually decreasing. We reviewed various literature to find out what the effects of e-learning on vocational education are and to identify its negative and positive aspects and ensure its more effective use. After reviewing the

sources, we came to the conclusion that this is a very effective method for learners and e-learning providers, but to minimize risks, electronic and e-learning forms can be used in a hybrid form, and concepts designed for e-learning should be developed to make it more effective.

Keywords: Vocational education, e-learning, digitalization, online learning, distance learning, educational technologies, advantages of e-learning, disadvantages of e-learning

Аннотация. В последнее время профессиональное образование сталкивается с проблемами, вызванными геостратегическими изменениями, которые повлияли на ход развития мира. Современное технологическое развитие, перераспределение экономической мощи между странами мира, быстрое расширение городов и демографические изменения сделали профессиональное образование более важным для лучшего реагирования на потребности рынка труда и общества. Электронное обучение, которое становится все более распространенным, считается важным способом повышения качества преподавательской деятельности в учреждениях профессионального образования. Несмотря на отсутствие достаточных исследований по этой теме, все еще существуют разногласия относительно отрицательных и положительных сторон использования средств электронного обучения. Кроме того, некоторые исследования показали, что интерес к электронному обучению в компаниях постепенно снижается. Мы изучили различную литературу, чтобы выяснить, каково влияние электронного обучения на профессиональное образование, а также выявить его отрицательные и положительные стороны и обеспечить его более эффективное использование. Изучив источники, мы пришли к выводу, что это очень эффективный метод для учащихся и поставщиков услуг электронного обучения, но для минимизации рисков электронные и электронные формы обучения могут применяться в гибридной форме, а концепции, предназначенные для электронного обучения, должны быть разработаны, чтобы сделать его более эффективным.

Ключевые слова: профессиональное образование, электронное обучение, цифровизация, онлайн-обучение, дистанционное обучение, образовательные технологии, преимущества электронного обучения, недостатки электронного обучения

Davamlı qloballaşma və bazarlar arasında-
kı sərhədlərin getdikcə aradan qalxması bir çox
şirkətlərə bacarıqlı kadrların tapılmasında, xərc
və innovasiyaların düzgün idarə edilməsində çə-
tinliklər yaradır. Bundan başqa, Kompüter,
smartfon və digər bu kimi alətlərin artması ilə
rəqəmsallaşma və elektron şəbəkələr həyatımı-
zın demək olar ki, hər sahəsini əhatə edir. Sürət-
li rəqəmsallaşma və texnoloji inkişaf şirkətlər
daxilində təlimə olan ehtiyacların artmasına yol
açması ilə onların xərclərinin artmasına və işlə-
rinin ləngiməsinə səbəb olduğu üçün ölkənin
davamlı inkişafını təmin etmək üçün peşə təhsil
müəssisələri əmək bazarında istifadə olunan tex-
noloji cihazların istifadəsini öyrənə biləcəkləri
alətlərlə təmin olunmalıdırlar. Bununla belə,
qeyd etməliyik ki, sinif otaqları nə qədər yaxşı
təchiz olunsada, dünyada baş verən dəyişiklərdən
xəbərdar olmaq üçün elektron təhsil forma-
larında istifadə etmək günün tələbidir.

Son on il ərzində elektron təhsil ali, peşə,
ibtidai və orta məktəb səviyyəsində təhsil key-
fiyyətinin yüksəlməsində mühüm öyrənmə aləti-
nə çevrilmişdir. Öyrənmək üçün məkan qavra-
mını aradan qaldırması, öyrənmə vaxtının, yeri-
nin və müddətinin öyrənən tərəfindən seçilməsi

imkanı kimi üstünlüklər tanıyan e-təhsil bu gün
və gələcək üçün aktualdır. Təlimçilərə və öyrə-
nənlərə zaman və məkan anlayışını aradan qal-
dırmasıyla bərabər, eyni zamanda, elektron me-
dianın təlim prosesində istifadə edilməsi öyrən-
mə motivasiyasının artmasına, öyrənmə prosesi-
nin yaxşılaşmasına və təlim xərclərinin azalma-
sına şərait yaradır. Bütün sadalananlara baxma-
yaraq, bir çox tədqiqatlar elektron təhsilin peşə
təhsilində öyrənməni yaxşılaşdıracağını göstərsə
də, onun hazırkı peşə ixtisaslarına inteqrasiyası-
nın müəllim fəaliyyəti, onun elektron təhsilə
münasibəti, eləcə də peşə təhsili müəssisələrində
ki müasir infrastruktura ehtiyac kimi müxtəlif
mənzərlər səbəbilə zaman alacağını göstərir. Bə-
zi şirkətlərin e-təhsillə yaşadıkları uğursuz təc-
rübələr ona qarşı olan marağın azalmasına səbəb
olub. Bunun əsas səbəblərindən biri də müəllim
və təlimçilərin elektron təhsil sahəsində kifayət
qədər təcrübə və səriştəyə sahib olmaması, təh-
sil ənənələri və mədəni meyllər daxildir.

Bu problemlərin aradan qaldırılması üçün
bu tendensiyaaların ardında duran səbəblər
müəyyən edilməli, təhsilin növ və formaları təh-
lil olunmalı və e-təhsilə qarşı baxış və konsepsi-
yalar sistemləşdirilməlidir. Bu yolda ənənəvi

təhsillə elektron təhsilin müsbət və mənfi cəhətlərinin tədqiq edilməsi də elektron təhsilin effektiv və uğurlu istifadəsinə nail olmaqda mühüm məsələlərdəndir.

Bu məqaləni yazmaqla elektron təhsil haqqında aparılmış tədqiqatlar haqqında məlumat vermək və onun peşə təhsili ixtisaslarında daha yaxşı istifadəsi üçün məsləhətlər verməyi hədəfləyirik. Bu tapşırığı yerinə yetirmək üçün dörd istiqamətə – e-təhsil nədir, formaları, üstünlükləri və çatışmazlıqları – diqqət yetirəcəyik. Əvvəlcə e-təhsilin nə olduğunu müəyyən etmək, daha sonra isə onun nəzəri əsasları haqqında ətraflı məlumat vermək lazımdır. Ədəbiyyatlara nəzər yetirərkən, e-təhsili izah edən müxtəlif təriflərlə qarşılaşdıq. Məsələn konkret araşdırma bilmək və müxtəlif tədris formalarını müəyyən meyarlara uyğun təsnif etmək üçün peşə təhsili çərçivəsində bir tərif tapmaq lazımdır. Üçüncü fəsildə peşə təhsili müəssisələrində klassik üsulla istifadə olunan formatlarla müqayisədə elektron təhsilin mənfi və müsbət tərəfləri haqqında bəhs etmişik. Bəhs olunan mənfi və müsbət cəhətləri müəyyən etmək məqsədilə elmi ədəbiyyatda mövcud olan yanaşmalar, konsepsiyalar və müxtəlif elmi fikirlərə dayanaraq elektron təhsilin üstünlükləri və çatışmazlıqları müqayisə olunur.

Elektron təhsil ilk dəfə ilk dəfə 1990-cı illərin ikinci yarısından sonra ortaya çıxmasına baxmayaraq, geniş istifadəçi kütləsinə çata bilmədi. Elektron təhsil, veb-əsaslı təlim, distant təlim, mobil təlim, onlayn öyrənmə kimi bir çox formada olduğu üçün ona ümumi təriflə izah etmək olduqca çətindir. Lehmann və Bloh bildirirlər ki, e-təhsil dedikdə bütün növ virtuallaşdırılmış təhsil nəzərdə tutulmalıdır. Şnekenburger elektron təhsili elektron medianın istifadəsilə informasiya almaq kimi qiymətləndirir. Hər iki tərifdə əsas fərq “virtuallaşdırılmış” və “elektron” sözlərində olmaqla demək olar ki, eyni fikri izah edirlər. Döringin fikrincə, e-təhsil öyrənmə və tədrisin bir forması deyil, əksinə sadəcə ümumi, qısa məlumatların alınma biləcəyi bir ssenarini əhatə edir. Reinmann-Rothmeier düşünür ki, e-təhsil internet əsaslı da daxil olmaqla, media mərkəzli öyrənmənin bütün formaları üçün ümumi termin kimi istifadə oluna bilər. Bütün qeyd olunan təriflərdən belə bir nəticəyə gələ bilərik ki, e-təhsil strategiyası və ya metodu deyil, lakin internet əsaslı mediadan istifadə

edərək təlim proseslərinin dəstəklənməsinə əhəmiyyətli rol oynayır. Bununla belə, elmi ədəbiyyatda terminologiya haqqında bir-birinə bənzəyən müxtəlif fikirlərin mövcud olmasına baxmayaraq elektron təhsil haqqında tərifləri iki əsas qrupa bölmək olar. Onlardan birincisində elektron təhsil geniş çərçivədə, kompüter əsaslı öyrənmənin bütün mümkün formalarını ümumi termin kimi əhatə olunur (1. Durchführung der Studie). Bu zaman elektron media deyiləndə, sadəcə kompüter deyil, eyni zamanda televiziya, radio, və CD/DVD player də daxil edilə bilər. İkinci qrupdakı təriflər isə elektron təhsil anlayışını konkret bir sahədə izah etmək istəyir. E-ticarət və ya e-biznes sözlərindəki “e” prefiksi e-təhsil sözündəkilə eyni olub, internet əsaslı bir hadisəni izah etmək üçün istifadə edilir. Lenz (2. s. 36) dissertasiyasında e-təhsil termini haqqında üçüncü növ bir tərif verərək, onun zamandan və ya məkandan asılı olmayan bir təhsil modeli kimi qeyd edir. Burada öyrənmə prosesinin onlayn və ya offline olması, hansı növ mediadan istifadə olunması heç bir əhəmiyyət daşımır. Təriflərin üç əsas qrupda toplanmasına baxmayaraq, e-təhsil terminin mənası hələ də qeyri-müəyyən və geniş olaraq qalır. Kompüter əsaslı təlim, təhsil kanalları, vebinarlar, onlayn kurslar, videokonfranslar, YouTube, sosial media, bloqlar, e-poçt, Skype, chat, xəbər bülletenləri və s. kimi müxtəlif vasitəsilə məlumatların paylaşılmasında nəzərə çarpan bir fərq yoxdur. Şnekenburger ideyaları və texniki inkişaflar olduqca müxtəlif olduğu üçün e-təhsili izah edərkən konkret bir konsepsiya mövcud deyil. Gün-gündən rəqəmsal medianın yeni növləri, məlumat və məlumat mübadiləsi formaları ortaya çıxır və onlarla birlikdə bu mövzu ətrafında yeni terminlər meydana gəlir, ona görə də artıq e-təhsilin nə olduğundan daha çox onun peşə təhsilində səmərəli istifadəsini araşdırmalıyıq.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi e-təhsil istifadə formasına görə, onlayn və oflayn və ya veb-əsaslı və kompüter əsaslı olaraq iki əsas kateqoriyaya bölünür. Onlayn öyrənmə yalnız internet bağlantısı mümkün olan cihazlarda qoşulmanı təmin edir, oflayn öyrənmədə isə internet olmayan cihazlarda da istifadə oluna bilən media nəzərdə tutulur.

Bəzi alimlər elektron təhsildə rəsmi və qeyri-rəsmi təlimlər arasında fərq olduğunu qeyd edir. Bunu fərqləndirmək olduqca sadədir.

Rəsmi təlimlərdə rəsmi şəkildə qeydiyyatdan keçmə tələb olunur, provayderlər tərəfindən planlaşdırılır və əvvəlcədən müəyyən edilmiş tarixdə həyata keçirilir. Bu cür təlimlərdə adətən ödəniş tələb olunur və prosesin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün virtual müəllimlər və texniki işçilər tərəfindən professional xidmət göstərilir. Sadalananlardan başqa, rəsmi elektron təhsil konkret məqsəd və ixtisaslarla əlaqəli olub, imtahan və ya sertifikatla başa çatır. Qeyri-rəsmi təhsil isə təlimçilik sertifikatına sahib olub-olmaması bilinməyən “təlimçilər” tərəfindən youtube, X, Facebook və s. müxtəlif sosial şəbəkələrdə yayılır.

Elektron təhsilin funksional və məqsədyönlü formasını da qeyd edən tədqiqatlar var. Funksional e-təlim əsasən iş zamanı baş verir və burada konkret bir problem ortaya qoyulmaqla, onun həlli ətrafında baş tutur. Bunu peşə təhsili tələbələri üçün praktika müddətində etmək mümkündür. Məqsədyönlü təlim isə didaktik və metodik şəkildə əvvəlcədən hazırlanmış proqramın şagirdlərə ötürülməsidir. Son qeyd olunan təlim anlayışı müəllim mərkəzli, yəni müəllim tərəfindən sistemləşdirilən və idarə olunan formadır.

De Vittin fikrinə görə elektron təhsil mobil öyrənmə, sosial öyrənmə və oyun əsaslı öyrənmə olmaqla üç əsas tendensiyaya əsaslanır. Mobil öyrənmə sensor ekranlı telefonlar, kompüterlər və planşetlər kimi mobil cihazlarda baş tutur. Elektron təhsilin asan əlçatan olması ilə getdikcə populyarlaşır. Sosial öyrənmə müəyyən bir maraq ətrafında toplanan qrupların iştirakını tələb edən öyrənmə formasıdır. Belə oyunlar adətən Facebook, Twitter, forumlar, LinkedIn, Xing və s. kimi sosial şəbəkələrdə baş tutur. Belə öyrənmədə iştirak edən hər kəs maraqlı olduğu üçün qrupun dinamikasının hesabına tez zamanda müvəffəq olmaq mümkündür. Üçüncü forma isə oyun əsaslı öyrənmədir. Burada söhbət simulyasiya oyunları, kompüter oyunları və s. kimi öyrədici xarakter daşıyan oyunlardan gedir. Bu prosesdə əvvəlcədən qəbul edilən qaydalar əsasında real həyatdakı müxtəlif vəziyyətlər şagird üçün simulyasiya edilir. Oyuna əsaslanan öyrənmə adətən stress yaradan elementləri və ya əyləncəni deyil, eyni zamanda xüsusi təlim məqsədləri daşıyan yetkin didaktik konsepsiyaları da özündə cəmləşdirir.

Zinkeyə görə elektron təhsil müəllim, öyrənən və komanda mərkəzli olmaqla üç əsas hal-

da baş tutur (3 s. 44). Birincidə bütün sistem müəllim tərəfindən idarə olunur, ikincidə öyrənən tərəfindən kortəbii şəkildə başlanan və problemyönlü öyrənmədir. Üçüncü isə qrup halında öyrənmədir ki, burada tələbələr kiçik qruplar halında bir problemin həlli üçün çalışırlar. Öyrənmənin üç əsas forması var. İlkin olaraq fərdi dərslər nəzər salaraq bildirməliyik ki, burada yalnız məlumat alına biləcək materiallar olur. Bunlardan ikincisi, dərslərlik dəstəqli öyrənmədir. Burada şagirdlərə müəllim tərəfindən birbaşa nəzarət olunur. Üçüncüsü isə, əməkdaşlıq əsaslı öyrənmədir ki, burada tələbələr dərslərini birlikdə həll edə və həll yollarını qrup şəklində müzakirə edə bilirlər. Yekun olaraq belə bir nəticəyə gələ bilərik ki, yuxarıda qeyd olunan bütün təlim formalarının özlərinə xas müsbət və mənfi tərəfləri var. Yaxşı olar ki, təlim prosesində bütün təlim formalarından istifadə edilsin.

Qısaca, elektron təhsil vebinarlar, virtual siniflər, podkastlar, çatlar, forumlar, sosial media, oyunlar, dərslər videoları kimi müxtəlif formalarla izah oluna bilər. Təsnifat xüsusiyyətlərinə elektron təhsili öyrənmənin növü (formal, qeyri-formal) öyrənmənin məqsədi (funksional və məqsədyönlü), öyrənmə meyilləri (mobil öyrənmə, sosial öyrənmə və oyun əsaslı öyrənmə), öyrənmə fəaliyyəti (fərdi, əməkdaşlıq, tutorial) və öyrənmə mühiti (onlayn və oflayn və ya veb-əsaslı və kompüter əsaslı) adı altında sistemləşdirə bilərik.

Elektron təhsilin öyrənənləri, müəllimləri və provayderləri (şirkətlər, təlim mərkəzləri, PTT məktəbləri) bir çox üstünlüklərlə təmin etsə də, bəzi çatışmazlıqları da var. Yeni-yeni məşhurlaşdığı zamanlarda elektron medianın istifadəsi böyük həvəs yaratsa da, zamanla bu özünü tam doğrultmadı (4 s.1). Buna görə də tədqiqat aparan zaman sadəcə müsbət cəhətləri deyil, gələcəkdə baş verə biləcək problemlərin qarşısının alınması üçün mənfi cəhətləri, riskləri, problemləri də tədqiq etmək vacibdir.

Ənənəvi təhsillə müqayisə də elektron təhsil bir çox üstünlüklərə sahibdir. E-təhsil uzaq məsafələrdəki insanları çatması və zaman-sız şəkildə fəaliyyət göstərməsi onu təhsil məşinini kimi qiymətləndirməyimizə imkan verir. Provayderlər vasitəsilə insanların vaxtlarına qənaət etməsi, xərclərinin azalması və s kimi səbəblərə görə bu sahədəki istifadəçilərin sayı dayanma-

dan artır. Elektron təhsildə siniflər olmadığı üçün sinif yoldaşları da yoxdur, bu da o deməkdir ki, istifadəçilər öz öyrənmə sürətlərinə əsas irəliləyərək daha yaxşı inkişaf sərgiləyə bilirlər. Elektron təhsil yaradıcılıq qabiliyyətinin inkişafına imkan vermək, interaktiv təlim ssenariləri və didaktik konsepsiyalar təklif etməklə öyrənmə mədəniyyətinin transformasiyasını təmin edir, dərslər zamanı məktəblilərin əldə etdikləri bilik, bacarıq və vərdisləri daha da zənginləşdirir və həyata tətbiq etmələrinə şərait yaradır.

Nəzər saldıığımız ədəbiyyatlardan yola çıxaraq deyə bilərik ki, üstünlüklər və çatışmazlıqlar öyrənənlər və kurs təminatçıları üçün olduqca fərqlidir. Öyrənənlər üçün elektron təhsilin üstünlüklərinə aşağıdakılar olduğu olduğu qənaətinə gəlirik.

1. Məkanın, öyrənmə sürətinin və məzmun seçiminin asanlıqla dəyişəbilən olması.

2. Vizualizasiya, animasiya, simulyasiya, oyun əsaslı öyrənmə, multimedia alətlərindən istifadə.

3. Sonsuz öyrədici materiallar (linklər, axtarış funksiyaları, lüğətlər, onlayn kitabxanalar və s.)

4. Şagirdlər və müəllimlərarası asan kommunikasiyanın təmin edilməsi.

5. Nəticələrin gizli olması.

6. Pula qənaət

Kursu təşkil edənlər üçün üstünlüklər.

1. Məzmunun sürətli və asan hazırlanması.

2. Məzmunun asanlıqla yenilənməsi və yayılması.

3. İşçi və səyahət xərclərinə qənaət edilməsi.

4. Müxtəlif ölkələrdən işçi qəbulunun asanlaşması.

5. Fənlərarası inteqrasiyanın asanlaşması.

Elektron təhsil platformalarında təlimçilər sadəcə satışlardan yox, eyni zamanda, ən çox satış edən, ən yüksək reyting alan təlimçilərə əlavə bonuslardan da qazanc əldə edirlər.

Elektron təhsil şirkətlər üçün də olduqca əlverişli təlim metodlarından biridir. İşçilərinin təliminə maddi vəsait ayıran şirkətlər elektron təhsildən faydalanmaqla həm çox xərcin qarşısını alırlar, həm də işçilərinə müəssisə daxilində təlim almalarına şərait yaratmaqla zamandan qənaət etmiş olurlar.

Elektron təhsili düzgün analiz etmək üçün müsbət cəhətlərlə yanaşı mənfi cəhətlərini də adekvat şəkildə qeyd etməyi uyğun gördük.

1. Yüksək səviyyədə intizamı olmayanların nəticə alması çətinidir.

2. Vaxtı idarə etmək heç də asan deyil.

3. Öyrənənin dərslə konsentrasiyası və təlimçinin pedaqoji texnologiyalardan istifadəsi çətinləşir.

4. Fənn biliklərinin yanı sıra texnoloji biliklərə də sahib olunmalıdır.

Öyrənənlər təqdim olunan materiallar müxtəlif formatda olduğundan təlim resurslarından istifadə edə bilmək üçün rəqəmsal bacarıqlarını təkmilləşdirməlidirlər. Dünyada aparılan tədqiqatlar kiçik və orta sahibkarlıq işçilərinin kifayət qədər rəqəmsal bilikləri yoxdur deyərək öyrənmədə çətinlik çəkirlər. Bu da, öz növbəsində elektron təhsilin asanlıq məsələsini sual altında qoyur. Elektron təhsildə kompüter və internetdən həddindən çox istifadə olunması "masabaşı" xəstəliklərinə, vərdislərə və psixi problemlərə səbəb ola bilər. "Həddindən çox" sözünün konkret olaraq nə qədər olması müəyyən olmadığı üçün bu təhlükələr hər zaman diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Elektron təhsildəki ən ciddi problemlərdən biri də sinif otaqlarının idarə olunmasıdır. Virtual siniflərdəki tədris prosesi ənənəvi tədris prosesindən fərqlənir. Burada üz-büz ünsiyyət olmadığından və tənəffüslərdəki boş vaxtlarda danışmaq sosiallaşma olmadığından iştirakçılar sosial bacarıqlarını inkişaf etdirməkdə və qrup dinamikasından faydalanmaqdan çətinlik çəkirlər. Dərs müddətində diqqət və təsdiq signalı öyrənməyə təkan verən amillərdəndir. Elektron təhsildə çox zaman insanlar arasında münasibət olmadığından iştirakçıların çoxu təcrid olunmada və anonimləşmədən əziyyət çəkirlər ki, bu da, onların motivasiyasının azalmasına səbəb olur (5. s. 203). İştirakçılar virtual sinif otaqlarında düzgün ünsiyyət qurma yollarını öyrənməsələr, onların öyrənmə uğurlarına mənfi təsir göstərən çətinliklər ortaya çıxmaqla bilər.

Elektron təhsildəki kurslarda öyrənmə imkanlarının layihələndirilməsi və həyata keçirilməsində texniki, didaktik və təşkilati məsələlərdə problemlər yaşanır. Proqramçılar əvvəlcə təlim materialları, dizayn və tətbiqlər kimi təlimin keyfiyyətinə təsir edən resurslara sərmayə qoymalıdır ki, təlim interaktiv elementlərə malik olmaqla, iştirakçılar arasında ünsiyyəti təmin etsin. Bundan başqa, problem həll etmə, komandada işləmə, şəxsi bacarıqlar kimi iş həyatında yüksək

əhəmiyyətə sahib olan bacarıqların elektron təhsildə öyrədilməsi bu gün çətin məsələdir.

Nəticə

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, elektron təhsil ənənəvi təhsil forması ilə birlikdə daha çevik və səmərəli təhsil şəraiti yaradır. Fərdi öyrənmə sürətini seçməyə imkan vermə və hər üslubda dərs keçən təlimçi tapmağın asanlığı peşə təhsili ixtisası üzrə təhsil alan tələbələrin əmək bazarına adaptasiyasını asanlaşdırır. Lakin əmək bazarında kifayət qədər yetərli texnoloji biliklərə sahib olan pedaqoji kadrların olmaması məzunların əmək bazarına uyğunlaşmasına təsir edən əsas amil kimi əngəl yaratmaqla, gələcək üçün müəllimlərin bu bacarıqları öyrənməsinin vacibliyini bildirir. Bu sahədə tədqiqat aparmaqla, pe-

şə təhsili müəssisələri üçün çalışan əməkdaşları yuxarıda qeyd etdiyimiz məsələlərdən xəbərdar etməyi düşünürük. İnandırıcı apardığımız tədqiqatlar elektron təhsilin potensialını artıracaq və peşə təhsili müəssisələri məzunlarının əmək bazarında daha yaxşı nəticə göstərməsinə zəmin yaradacaq.

Problemin aktuallığı. Rəqəmsallaşmanın bütün sahələri əhatə etdiyi dövrdə peşə təhsilində elektron təhsilin tətbiqi vacib məsələlərdən biridir.

Problemin praktiki əhəmiyyət. Elektron təhsil vasitələrindən istifadə peşə təhsili alanlara biliklərini asan yolla təkmilləşdirməyə imkan tanıyır.

Problemin elmi yeniliyi. Mövcud ədəbiyyata sistemli şəkildə yanaşma və təhlil bu sahədə yeni tədqiqat istiqamətlərinin formalaşmasına yol açır.

Ədəbiyyat

1. Riekhof, H. Schüle, H. E-Learning und Wissensmanagement in deutschen Großunternehmen/ H. Schüle. - Göttingen: PRIVATE FACHHOCHSCHULE GÖTTINGEN, - 2002. - 27 s.
2. Lenz, C. Akzeptanz von E-Learning in KMU: / Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktorluğu dis. / - Leipzig, 2009. - 214 s.
3. E-Learning am Arbeitsplatz – Eine Herausforderung an die Bildungstechnologieforschung - 2001
4. e-learning: Eine Zwischenbilanz/ U. Dittler, J. Kramaretisch, N. Nistor [və b.] - München: Wachmann, - 2009. - 344 s.
5. Berestova, A. Academic Motivation of University Students and the Factors that Influence it in an E-Learning Environment / G. Burdina, L. Lobuteva, A. Lobuteva. // The Electronic Journal of e-Learning, Moscow: - 2022. №2, - s. 201-210

Redaksiyaya daxil olub: 04.06.2025